

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

İSLÂM

ANSİKLOPEDİSİ

EK 1

ABAZALAR – KAFTAN

İstanbul 2016

tehadidiyatî'l-istişrâk ve't-tebşîr ve'l-ğazvî's-sekâfî, *Târîhu'l-ğazvî'l-fikrî ve't-tağrîb hilâle merhale beyne'l-harbeynî'l-âlemiyeteyn 1920-1949, Me'âlimü târîhi'l-İslâmî'l-mu'âsır, Mine'l-yeqâza ile's-şahve hilâle'l-merhale min 1933-1988. 6. Mevsûatü târîhi's-sihâfeti'l-İslâmiyye hilâle'l-karnî'r-râbi' aşer el-hicrî min 1301-1400/1884-1980: eş-Şihâfeti's-siyâsiyye fî Mısr münzû neş'etihâ ile'l-harbi'l-âlemiyeti's-sânîye (Kahire 1962), eş-Şihâfe ve'l-aqlâmü'l-mesmûme (Kahire 1400/1980), Te'avvuru's-şihâfeti'l-Ârabiyye fî Mısr (Kahire, ts.), Târîhu's-şihâfeti'l-İslâmiyye (I-II, Kahire, ts.). 7. Mevsûatü'l-karnî'l-hâmîs aşer el-hicrî: el-Ķarnü'l-hâmîs 'aşer kağâyâhü ve tehadidiyâtühü, İtârün İslâmî li'l-fikrî'l-mu'âsır (Beirut 1980), Me'âlimü't-târîhi'l-İslâmî el-mu'âsır (Kahire 1981), Müşkilâtü'l-âşr ve kağâye'l-fikr (Beirut 1981), Nevâbiğu'l-İslâm (Kahire 1983), Taşhîhu'l-mefâhîm fî çav'î'l-Kitâb ve's-Sünne (Kahire 1983), İ'âdetü'n-nazar fî kitâbâtî'l-âşriyyîn fî çav'î'l-İslâm (Kahire 1985), eş-Şübühât ve'l-ahtâ'ü's-şâ'î'a (Kahire 1995), el-Meddü'l-İslâmî (Kahire, ts.), eş-Şahvetü'l-İslâmiyye. 8. Meâlimü't-târîhi'l-İslâmî el-muâsır: el-İslâm ve'l-ğarb (Beirut 1982), el-İslâm ve hareketü't-târîh, el-Âlemü'l-İslâmî ve'l-isti'mârü's-siyâsî ve'l-ictimâ'î ve's-sekâfî, el-Ûrûbe ve'l-İslâm, el-Vahdetü'l-İslâmiyye ve 'avdetü'l-hilâfe, Ĥarițatü'l-İslâmî'l-mu'âsır, Mısrü'l-Ârabiyyetü'l-İslâmiyye. 9. Meâlimü't-târîhi'l-İslâmiyye: el-Mu'âmera 'ale'l-İslâm (Kahire 1977), Târîhu'l-İslâm fî müvâceheti't-tehadidiyât (Kahire 1989), el-Muħațtatâtü't-Talmûdiyye ve's-Şahyûniyye fî çavzî'l-fikrî'l-İslâmî, Muħaddimetü'l-menâhic, Mine't-tebe'yye ile'l-aşâle fî mecâlî't-ta'lim ve'l-kânûn ve'l-luğa, Elfü milyûn müslim fî müvâceheti'l-ahtâr ve't-tehadidiyât, Ĥareketü'l-yeqazati'l-İslâmiyye fî müvâceheti'l-isti'mâr ve't-tağrîb ve's-su'ûbiyye. Cündî'nin Mevsû'atü't-teşîli'l-İslâmî min suķütî'l-hilâfe ilâ mevlidi's-şahve (I-IV, Kahire, ts.) ve Ma'lemetü'l-İslâm (Kahire 1980, iki ve dört cilt halinde basılan bu eserde 100 kavram ele alınmıştır) adlı iki eseri daha vardır (eserleri için ayrıca bk. Hasan b. Ahmed Yahyâ el-Mes'ûdî, bibl.).*

Enver el-Cündî, Robert Jackson'ın Hasan el-Bennâ hakkında yazdığı eseri *Hasan el-Bennâ er-racülü'l-Ķur'ânî* adıyla tercüme etmiş (Kahire 1977), kendisi de

Hasan el-Bennâ: ed-Dâfiyetü'l-imâm ve'l-müceddidü's-şehîd adlı bir eser yazmış (Beirut 1978), *el-İslâm 'alâ meşârii'l-ğarnî'l-hâmise 'aşer* adlı kendi kitabını İbrahim Sarmış *Tarih Boyunca Emperyalizmin Saldırıları Karşısında İslâm* adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir (İstanbul 1985). Enver el-Cündî'nin kaleme aldığı terâcim ve monografilerden *Şemâ'ilü'r-Resûl ve şahsiyyetühü'l-insâniyye* (Kahire 1948), *el-A'îlâmü'l-elf* (Kahire 1957), *A'îlâm ve aş-hâbü'l-aqlâm* (Kahire 1968), *Terâcimü a'lâmi'l-mu'âsırîn* (Kahire 1970), *A'îlâmü'd-da've ve'l-fikr* (Kahire 1981), *Sümümü'l-istişrâk ve'l-müsteşrikin* (Beirut 1405) adlı eserleri kaydedilebilir. Cündî eserlerinde kaynak göstermemesi, kitaplarını gazeteci üslûbuyla kaleme alması ve bazı eserlerini farklı adla tekrar neşretmesi bakımından eleştirilmiştir.

Enver el-Cündî hakkında Ebû Bekir Muhammed (2005, *Enver el-Cündî en-naķidü'l-muķāvim li-muħāvelāti't-tağrîb fî'l-edebi'l-Ârabî el-ħadiş*, University of Calicut / Kerala) ve Senîr Abdurrahman Abdu (Enver el-Cündî ve ârâ'ühü'l-kelemiyeye, 1428, Câmîatü'l-Ezher külliyyetü'd-dirâsâti'l-İslâmiyye / Kahire) doktora, Muhammed Reşdân el-Usaymî (el-Edebü'l-İslâmî ve naķdühü 'inde Enver el-Cündî, 1426, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd), Fazl Yûnus Halîl Suayfân (Enver el-Cündî ve mevķifühü mine'l-fikrî'l-ğarbi el-vâfid, 1427/2006, el-Câmîatü'l-İslâmiyye / Gazze,), Ömer es-Seyyid Ebû Selâme (Enver el-Cündî ve cühüdühü fî'd-difâ' 'ani'l-İslâm zidde'l-istişrâk ve't-tağrîb, 1427, Câmîatü'l-Ezher külliyyetü'd-da'veti'l-İslâmiyye / Kahire), Muhammed Ahmed Bahîr Abdürabbih (Cühüdü Enver el-Cündî fî tecdidî'l-fikrî'l-İslâmî, 1428, Câmîatü'l-Ezher külliyyetü'd-dirâsâti'l-İslâmiyye / Kahire) ve Hasan b. Ahmed Yahyâ el-Mes'ûdî (Cühüdü Enver el-Cündî fî'd-difâ' 'ani'l-İslâm, 1429/2008, Câmîatü Ümmî'l-kurâ / Mekke) yüksek lisans çalışmaları yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Enver el-Cündî, *el-Fikrî'l-ğarbi*, Küveyt 1407/1987, Giriş, s. 3; a.m.f., *Ma'lemetü'l-İslâm*, Kahire 1411/1991, s. 638-642; a.m.f., *Şehâdetü'l-âşr ve't-târîh ĥamsüne 'âmen 'alâ țarîkı'da'veti'l-İslâmiyye*, Cidde 1412/1992, s. 29-31, 109, 181; a.m.f., *el-İslâm fî 'ayni'l-ħațar*, Kahire 1434/2013, Abdullah Akil'in önsözü, s. 3-8; a.m.f., *Muħâkemetü fikrî Ĥahâ Hüseyin*, Kahire, ts. (Dârü'l-i'tisâm), s. 10; Muhammed el-Meczûb, *'Ulemâ' ve müfekkîrün 'araftühüm*, Kahire 1992, II, 45-59; Hassan Abdülmennân, *Mevsû'atü'l-mațbû'âti'l-Ârabiyye*, Amman 2005, s. 81-82; Fazl Yûnus Halîl Suayfân, *Enver el-Cündî ve*

mevķifühü mine'l-fikrî'l-ğarbi el-vâfid (yüksek lisans tezi, 1427/2006), el-Câmîatü'l-İslâmiyye İmâdetü'd-dirâsâti'l-ulyâ Külliyyetü usulî'd-din kısmü'l-akide ve'l-mezâhibi'l-muâsıra [Gazze], s. 29-32, 38-54, 276-278; Hasan b. Ahmed Yahyâ el-Mes'ûdî, *Cühüdü Enver el-Cündî fî'd-difâ' 'ani'l-İslâm* (yüksek lisans tezi, 1429/2008), Câmîatü Ümmî'l-kurâ Külliyyetü'd-da've ve usulî'd-din kısmü'l-akide, s. 31-37, 41-42, 43-55, 69-71; M. Sâlih Avad, "Vedâ'an li-faķidi'l-fikrî'l-İslâmî", *el-Va'ğyü'l-İslâmî*, sy. 438, Küveyt 1423/2002, s. 12-13; İsmâil el-Fahrânî, "Enver el-Cündî: 'ilm ve ĥuluk", *el-Ehrâm*, sy. 126, Kahire 1423/2003; Mahmud Erol Kılıç, "el-Fütühâtü'l-Mekkiyye", *DİA*, XIII, 254; <http://anwaralgeni.com/index.html> (16.04.2015).

MEHMET EMİN YAĞCI

CÜNDÎ, Muhammed Selîm

(محمد سليم الجندى)

Muhammed Selîm
b. Muhammed Takyyiddîn
b. Muhammed Selîm el-Cündî
(1881-1955)

Arap dili ve edebiyatı âlimi,
şair ve tarihçi.

Suriye'nin kuzeybatısındaki Maarretün-nu'mân şehrinde doğdu. Nesebinin Resûlullah'ın amcası Abbas b. Abdülmuttalib'e dayandığı kaydedilir. İlk eğitimini Maarretünnu'mân âlimlerinden aldı. 1893'te girdiği dört yıllık rüşdiyeyi iki yılda bitirdi. Maarretünnu'mân'daki ulucamide Sâlih b. Ramazân'dan nahiv, oğlu Muhammed Sâlih'ten Şâfiî fihî ve nahiv, Hasan b. Ahmed el-Matar el-Maarrî'den Kur'an ve tecvid okudu. Nahiv, mantık, ferâiz, akaid ve Şâfiî fihîna dair bazı klasik metinleri ezberledi. 1901'de babasıyla birlikte Dimaşk'a gittiler ve orada yerleştiler. O dönemde fetva ve kadılık kurumlarında Hanefî mezhebi esas alındığından Cündî de Hanefî fihî okudu. İleride Suriye Devleti'nin genel müftülüğünü yapacak olan Atallah el-Kesm ve onun halefi Muhammed Şükrî el-Üstüvânî, Abdülkâdir Bedrân, Bedreddin el-Hasenî, Bahâeddîn el-Efgânî'den fihî ve nahiv başta olmak üzere çeşitli dersler aldı. Ayrıca Hüseyin İbnü's-Şâş'tan belâgat ve mantık okudu. Belirli bir seviyede yetiştikten sonra kendisi de 1914 yılına kadar evinde sarf, nahiv ve mantık dersleri verdi. Bu tarihte babasının vefatı üzerine aile fertleriyle ilgilenmesi, dizanteri hastalığına yakalanması ve I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla konulan ağır vergilerle uğraşması yüzünden öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldı.

1918 yılına kadar hiçbir resmî görev almayan Cündî, aynı yıl bölgeyi ele geçiren İngiliz ve Arap güçlerinin kurduğu askerî

Muhammed
Selîm el-Cündî

hükümetin Dîvânü'r-resâil'inde inşâ kâtibi, ardından mümeyyiz olarak görevlendirildi. 1920'de Fransızlar'ın bölgeyi işgal etmesinden sonra oluşturulan hükümet divanında Arapça bölümü kâtiplerinin başkanlığına getirildi ve 1924 yılına kadar bu görevde kaldı. 1921'de arkadaşlarıyla birlikte er-Râbitatü'l-edebîyye adlı bir cemiyet kurdu. 1924-1940 yıllarında Dimaşk'ta Anber Mektebi, Layîk (daha sonra Şehîd Bâsilü'l-Esed) Enstitüsü ve Cem'îyyetü'l-ulemâ Mektebi'nde Arap edebiyatı dersleri verdi.

1922'de el-Mecmau'l-ilmîyyü'l-Arabî'ye (Mecmau'l-lugati'l-Arabîyye) üye seçildi. 1930'da açılan ve Suriye Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin çekirdeğini oluşturan Yüksek Edebiyat Okulu'nda Arap grameri, belâgat ve hitabet okuttu, ardından bu okulun müdürlüğüne getirildi. Anber Mektebi'nden 1940 yılında emekliye ayrıldı. 1942'de Dimaşk'ta kurulan Şeriat Yüksek Okulu'nun kurucu heyetine üye ve okula sekreter seçildi, daha sonra müfettiş olarak tayin edildi. Üst sınıflarda Arap edebiyatı dersleri verdi, 1944'te okula müdür oldu, 1948'de yaşlılığını ileri sürüp görevinden ayrıldı. Ali Tantâvî, Enver el-Attâr, Saîd el-Efgânî, Zekî el-Mehâsinî, Muhammed Mübârek ve Cemîl Sultân onun önde gelen talebelerindendir. Suriye hükümeti 1941 yılında kendisine devlet takdir ödülü verdi. 24 Ekim 1955 tarihinde Dimaşk'ta vefat etti ve Dahdâh Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *İşlâhu'l-fâsid min Luğati'l-cerâ'id* (Dimaşk 1343/1925). İbrâhim el-Yâzicî'nin *Luğatü'l-cerâ'id* (*Tenbihât 'alâ luğati'l-cerâ'id*) adlı kitabındaki hata-

lara dair olup yazarın *Cerîdetü'l-feyhâ' ed-Dimaşkıyye* dergisinde 1924'te yayımlanan makalelerinden oluşmaktadır. 2. *Târîhu Ma'arretinnu'mân* (I-II, nşr. Ömer Rizâ Kehhâle, Dimaşk 1383/1963, 1965, 1994). Giriş bölümünde kendi hayatını da anlatan müellif eserde şehrin eski ve yeni durumunu çeşitli yönlerden ele almaktadır. 3. *el-Câmi' fi aḥbâri Ebi'l-'Alâ' el-Ma'arrî ve âşârih* (I-III, Dimaşk 1382-86/1962-66; Beyrut 1992). 4. *'Ud-detü'l-edîb* (Dimaşk 1345/1926, Muhammed ed-Dâvûdî ile birlikte). Edebî nesir ve şiir örnekleri içeren bir ders kitabıdır. 5. *'Umdetü'l-edîb*. Edepler biyografisi dizisidir. Bu diziden *'Abdullâh b. el-Muḥaffa'* (Dimaşk 1300, 1355), *'Ali b. Ebi Tâlib* (Dimaşk 1360/1941), *İmru'ü'l-Ḳays, ḥayâtühû, şî'ruh* (Beyrut 1987) adlı eserler yayımlanmıştır. 6. *Kelimâtü efâḍli's-Şâm bi-münâsebeti ihtifâli'l-Câmi'ati's-Sûriyye bi-zikre'l-erba'ine lehû* (Dimaşk 1968). Cündî, ayrıca Câhiliye döneminden itibaren gelen pek çok edip ve şairle ilgili bilgiler içeren *Kitâbü't-Turâf* ve *Kitâbü'l-Müstazhar* gibi ders kitaplarını hazırlayan heyet içinde yer almış, Ebû'l-Alâ el-Maarrî'nin *Risâletü'l-melâ'ike* (Dimaşk 1944; Beyrut 1981, 1992) ve Ebû Osman Saîd b. Hârûn el-Üşnândânî'nin *Me'âni's-şî'r* (Dimaşk 1340/1922, müşterek) adlı eserlerini de yayımlamıştır. Kaynaklarda Cündî'nin edebiyat alanında henüz yayımlanmamış birçok eseri zikredilmektedir. Bunlardan bir kısmının çeşitli dergilerde makaleler halinde neşredildiği anlaşılmaktadır (Muhammed Selîm el-Cündî, I, 17-27; Besme Bedî Rahîm, s. 81-82, 101-108).

Cündî'nin *Cerîdetü'l-feyhâ' ed-Dimaşkıyye*, *Cerîdetü'l-muḳtebes*, *Mecelletü Dimaşk*, *Mecelletü'l-edîb*, *Mecelletü'l-evḳâfi'l-İslâmiyye*, *Mecelletü'l-ḥadîs*, *Mecelletü'l-Mecma'i'l-ilmîyyi'l-'Arabî*, *Mecelletü'r-Râbîti'l-edebîyye*, *Mecelletü't-temeddüni'l-İslâmî*, *Mecelletü'l-hilâli'l-Miṣriyye*, *Mecelletü'l-'irfân* gibi dergilerde birçok makalesi çıkmıştır. Ayrıca Yûsuf el-Bedî'nin *Evcü't-teḥarrî 'an ḥayşîyyeti Ebi'l-'Alâ' el-Ma'arrî* adlı kitabına (Dimaşk

1944) bir mukaddime yazmış, el-Mecmau'l-ilmîyyü'l-Arabî'nin 1944'te Ebû'l-Alâ el-Maarrî'nin anısına gerçekleştirdiği sempozyumda "Dînü Ebi'l-'Alâ" adlı bir bildiri sunmuştur (*el-Mehrecânü'l-elfi li-Ebi'l-'Alâ' el-Ma'arrî*, Dimaşk 1364/1945, s. 280-292). Mütenebbî hakkında da "Şekâfetü'l-Mütenebbî ve meşâdiruhâ" adlı hacimli bir makale hazırlamıştır (*Muḥâḍaratü'l-Mecma'i'l-ilmîyyi'l-'Arabî*, Dimaşk 1373/1954, s. 290-417). Cündî'nin vefatının 40. yıl dönümü münasebetiyle düzenlenen törende Şâm'ın ileri gelenlerinin yaptığı konuşmalar *Muḥammed Selîm el-Cündî* adlı kitapta yayımlanmış, Besme Bedî Rahîm de *Muḥammed Selîm el-Cündî min a'lâmi'l-'Arabîyye* ismiyle bir monografi kaleme almıştır (Dimaşk 2011).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Selîm el-Cündî, *Târîhu Ma'arretinnu'mân* (nşr. Ömer Rizâ Kehhâle), Dimaşk 1994, I, 1-27; Serkis, *Câmi'u'l-teşâni'li'l-ḥadîse*, Kum 1313, I, 38; II, 19; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 45-46; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1958, II, 127-131; Saîd el-Efgânî, *Hâziru'l-luğati'l-'Arabîyye fi's-Şâm*, Kahire 1962, s. 62, 82-84, 87, 91, 98, 104-107, 120-123; Zâfir el-Kâsimî, *Mektebû 'Anber*, Beyrut 1964, s. 51-53; Adnân el-Hatîb, *el-Mecma'u'l-ilmîyyü'l-'Arabî - Mecma'u'l-luğati'l-'Arabîyye bi-Dimaşk fi ḥamsîne 'âmen*, Dimaşk 1969, Giriş; M. Kürd Ali, *Ḥiṭatü's-Şâm*, Dimaşk 1403/1983, VI, 68; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 148; Ali et-Tantâvî, *Zikreyât*, Cidde 1405/1985, I, 106, 117-118, 124, 126, 156-157; II, 29, 170; M. Mehdi Allâm, *el-Mecma'u'l-ilmîyyü'l-'Arabî fi ḥamsîne 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 11; M. Abdüllatif Sâlih el-Ferfûr, *A'lâmü Dimaşk fi'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, Dimaşk 1408/1987, s. 250-251; M. Mutî' el-Hâfiz, *Târîhu 'ulemâ'i Dimaşk*, Dimaşk 1412/1991, II, 673; Kâmil Selmân el-Cübûrî, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, Beyrut 1424/2003, V, 337; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *Neşrü'l-cevâhir ve'd-dürer fi 'ulemâ'i'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 1209-1212; Mâzin el-Mübârek, *Naḥviyyün kudemâ' ve muḥdesün*, Dimaşk 1431/2010, s. 60-61; Besme Bedî Rahîm, *Muḥammed Selîm el-Cündî min a'lâmi'l-'Arabîyye*, Dimaşk 2011, s. 81-82, 101-108, ayrıca bk. tür.yer.; M. Behcet el-Eserî, "Nazra fi İşlâhi'l-fâsid min Luğati'l-cerâ'id", *Luğatü'l-'Arab*, XXXV, Bağdad 1926, s. 7-14; Abdülkâdir el-Mağribî, "İşlâhu'l-fâsid min Luğati'l-cerâ'id", *MMADm.*, VI/2 (1344/1926), s. 84-85; M. Kürd Ali, "İhtifâlü'l-Mecma'i'l-ilmîyyi'l-'Arabî bi'stiḳbâli'l-üstâz Selîm el-Cündî 'uzven cediden fiḥ", a.e., VIII/12 (1347/1928), s. 713-719.